

Evropeizace jako předmět výzkumu v sociálních vědách¹

Europeanisation as a Research Field within Social Sciences

Vlastimil Havlík, Pavel Pšeja

ABSTRACT EU-integration is increasing in scope, depth and geographical space. It affects virtually all aspects of policy-making in EU member states. The term „Europeanization“ is used to describe this process. Hence, Europeanization is a topic hotly debated across political science. The first section of this article debates possible meanings of the term “Europeanization” (Europeanization as historical phenomena, transnational cultural diffusion, institutional adaptation and adaptation of policies and political processes) by using Featherstone’s classification of different conceptions of Europeanization. The second section offers recapitulation of different definitions of the phenomena of Europeanization and presents the definition which is preferred by authors of this volume of Social studies. The last section serves a synopsis of the articles which compose this volume of the journal.

KEY WORDS Europeanization, European Union, social sciences

Sepsání tohoto – úvodního – textu nás v roli editorů monotematického čísla *Sociálních studií* postavilo před nelehké dilema spočívající v samotném pojetí příspěvku. Bývá běžnou praxí pojmut úvodní část sborníku či podobně koncipovaného časopisu jako „ryzí“ úvodník sestávající z představení obsahu celé publikace a jejích jednotlivých příspěvků, zakončený poděkováním autorům. Jinou variantu, s níž se lze setkat spíše v monografiích, představuje teoreticky laděný příspěvek, uvádějící čtenáře do problematiky, která je dále a podrobněji rozvedena v kapitolách následujících. Nakonec jsme se nepřiklonili ani k jedné variantě, nebo jsme vlastně dali svým způsobem přednost oběma. Zvolili jsme podobu textu, která by měla skloubit obě výše nastíněné možnosti: Text by měl přinést základní uvedení do problematiky evropeizace se zaměřením na příznačnou pestrost výzkumu, přitom navázanou na podobu jednotlivých příspěvků tohoto čísla *Sociálních studií*.

Než přejdeme k samotnému jádru našeho příspěvku, rádi bychom předeslali, že jeho ambicí rozhodně není nabídnout komplexní pohled na fenomén evropeizace (zvědavého čtenáře můžeme v této souvislosti s klidným srdcem odkázat na základní přehledový článek, který byl publikován v roce 2006 v *Politologickém časopise* – Fiala a kol. 2006), jeho záměrem je pouze naznačit základní směry a možnosti bádání na poli evropeizace. Takový formát

---

Sociální studia. Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, 3/2007. S. 7–15. ISSN 1214-813X.

¹ Text vznikl díky podpoře grantu *Politických aktérů v procesu evropeizace a internacionalizace politického prostoru ČR* Ministerstva práce a sociálních věcí ČR (kód IJ 002/04-DP1). Jeho vznik byl rovněž umožněn díky podpoře výzkumného projektu *Politické strany a reprezentace zájmů v soudobých evropských demokraciích* (kód MSM0021622407).

předkládaného textu vychází ze dvou faktorů. Za prvé vycházíme z toho, že evropeizace je v současnosti zkoumána primárně na poli politologickém, potažmo ve sféře mezinárodních vztahů či evropských studií; za druhé ovšem předpokládáme, že mezi čtenáře *Sociálních studií* patří nejen politologové či odborníci na mezinárodní vztahy a evropská studia, kteří se na rozdíl od ostatních čtenářů snáze orientují ve „svých“ odborných periodících a publikacích, jež tvoří většinu literatury zabývající se evropeizací.

Akcelerace dynamiky evropského integračního procesu, jejímiž svědky jsme přibližně od začátku 90. let 20. století (přijetí Smlouvy o Evropské Unii, relativně rychle následované dalšími smluvními revizemi), nenechala netečnou ani politickou vědu. Reakce politologie na objevení se „nového tématu politologického výzkumu“² vyústila v publikační boom, kdy se počet textů zabývajících se vztahem evropské a domácí politiky zněkolikanásobil (Featherstone 2003). Novým objektem badatelského úsilí se stala evropeizace. Tím nechceme říci, že termín evropeizace byl objeven politologií³, ale spíše vyjádřit to, že politická věda mu přikla novou význam. V odborné literatuře (Featherstone 2003: 5–13) se můžeme setkat s pojetím, které tuto dichotomii „starého“ a „nového“ pojetí evropeizace reflektuje v jednoduchém klasifikačním schématu rozdělujícím jednotlivé přístupy do dvou základních kategorií, a sice na pojetí maximalistické a minimalistické. Rozlišujícím definičním znakem obou kategorií je přítomnost, respektive absence vazby sledovaného procesu na působení evropské integrace (či, abychom byli preciznější, Evropské unie). Toto jednoduché dělení následně dále rozvedl britský politolog Kevin Featherstone, který hovoří o čtyřech základních významech evropeizace:

1. *Evropeizace jako historický fenomén* – v tomto smyslu je evropeizace chápána jako export kulturních a sociálních norem a vzorců chování spojených zejména s procesem kolonizace neevropských území. Toto pojetí evropeizace není samozřejmě nesporné. Jeho problematičnost se vynořuje hned při snaze o nalezení odpovědi na otázku, co je vlastně Evropa, případně co je (ne)evropské. Nehledě na geografickou nevyhraněnost Evropy můžeme identifikovat celou řadu různých sociálních, etnických či náboženských identit a s nimi spojených odlišných norem a vzorců chování. Pokud si uvědomíme interní diversitu toho, čemu říkáme Evropa, jen těžko nalezneme jednoznačnou odpověď na otázku, co vlastně je evropeizace ve zmíněném smyslu. Jsou šířené normy skutečně evropské? Nebo jsou to normy vlastní jen partikulární skupině obyvatel žijící na určitém území, případně sdílející společné hodnoty, jež se však odlišují od zbytku (nebo dokonce většiny) Evropy?

2. *Evropeizace jako transnacionální kulturní difúze* – ve druhém pojetí představuje evropeizace variantu transnacionalismu, konkrétně přeshraniční (ve smyslu „přes hranice národních států“) rozšíření kulturních norem, idejí, identit a vzorců chování. Na první pohled se může toto pojetí zdát totožné s předchozím. Hlavní distinkce spočívá v tom, že k rozšíření hodnot dochází v rámci Evropy, nikoli mimo evropské území. Ovšem podobně jako předcho-

² Jen pro zajímavost uvedme, že konference brněnského Mezinárodního politologického ústavu, která se konala na jaře roku 2005 a která se zabývala evropeizací, nesla právě tento podtitul.

³ Toto tvrzení by ostatně bylo zavádějící a nepřesné, neboť by opomíjelo historický význam evropeizace znamenající zjednodušeně přenos evropských kulturních a civilizačních hodnot mimo hranice evropského kontinentu.

zí pojetí i toto je značně široké a lze pod něj zařadit jak texty, které se zabývají evropeizací vzdělávání, tak studie s tématy změny pijáckých návyků na Islandu nebo proměny osobní identity v souvislosti s fotbalovou kulturou. Z našeho pohledu je důležité, že podněty, které vyvolávají evropeizaci, mají přinejlepším pouze nepřímou vazbu na aktivity Evropské unie.

3. *Adaptace politik (policies)* – předposlední ze čtyř vyjmenovaných způsobů chápání evropeizace je možno označit jako v odborné literatuře nejběžnější. Je spojeno s existencí Evropské unie a jednoduše jej lze charakterizovat jako dopad členství v Evropské unii na podobu veřejné politiky (*public policy*) jednotlivých členských států. Jeden z nejběžnějších přístupů, jež spadají do této kategorie, vychází z omezení, která jsou domácí politice ukládána ze strany EU, či dokonce z nahrazení národních regulačních mechanismů mechanismy EU.

4. *Institucionální adaptace* – v tomto pojetí představuje evropeizace výsledek působení tlaku pramenícího z členství v Evropské unii (případně z rozšiřovacího procesu). V rámci institucionálního pojetí je pak zkoumáno především působení tlaků plynoucích z evropské integrace na jednotlivé aktéry a instituce (včetně politických stran), případně přijímání povinností plynoucích z členství v EU pro orgány veřejné správy.

Podobně – ovšem již v rámci minimalistického diskursu – hovoří o třech možných, respektive doposud odbornou literaturou zpracovávaných pojetích politoložka Adrienne Héritier (2005: 199–200). V prvním z nich bývá evropeizace ztotožňována s evropskou integrací a zahrnuje přenos kompetencí z národní na supranacionální úroveň s cílem podílet se na společné tvorbě politiky. Autoři, provádějící takový výzkum, vysvětlují důvody, proč je stále větší část domácí politiky „přenášena“ na evropskou úroveň. Jako ilustrativní uvedme definici, jejímiž autory jsou Maria Green Cowles, James A. Caporaso a Thomas Risse, kteří pod pojmem evropeizace chápou „...vytváření a vývoj odlišných struktur vládnutí na evropské úrovni, tj. politických, právních a sociálních institucí, které jsou spojeny s politickým způsobem řešení problémů a které formalizují interakce mezi aktéry i vytváření a rozvoj politických (*policy*) sítí specializujících se na vytváření autoritativních pravidel“ (Cowles, Caporaso a Risse 2001: 2; srov. Börzel a Risse 2000). Dle našeho názoru je výstižným označením takového přístupu analýza fungování Evropské unie, jež je blízká jednotlivým teoriím integračního procesu, respektive tzv. integračním paradigmatům (k termínu viz blíže Císař 2002, Fiala a Pitrová 2003: 12–19, George 1996: 35–56, Pitrová 1999: 10–15). Z tohoto pohledu se jeví užívání termínu evropeizace jako redundantní, nepřesné a v konečném důsledku i jako matoucí.

Druhé chápání evropeizace je oproti prvnímu výrazně restriktivní, neboť evropeizace bývá zkoumána jako dopad jednoznačně definovaných opatření jednotlivých politik (*policies*) Evropské unie na existující politiky, politické a administrativní procesy a struktury členských států. V tomto případě je nutno vnímat evropeizaci nikoli jako automatické přizpůsobení domácí politiky požadavkům definovaným na evropské úrovni, nýbrž jako impuls pro domácí politické aktéry, případně jako nástroj domácích aktérů směřující k posílení jejich vlastní pozice a zvýšení šance na dosažení vlastních politických cílů. Třetí přístup se liší od druhého zejména ve své geografické dimenzi, neboť jej lze stručně charakterizovat jako vliv (přímý nebo nepřímý) politik Evropské unie na nečlenské země Společenství.

Našemu chápání evropeizace je nejbližší druhé zmíněné pojetí, které není příliš vzdáleno ani zřejmě nejcitovanější definici evropeizace z pera Claudia M. Radaelliho, který považuje evropeizaci za „...procesy vytváření, rozšíření a institucionalizace formálních a neformálních

pravidel, procedur, politických paradigmat, stylů, „způsobů, jak dělat věci“, a sdílení názorů a norem, které jsou nejprve definovány a konsolidovány v politickém procesu EU a poté inkorporovány do logiky domácího (státního nebo substátního) diskurzu, politických struktur a veřejných politik“ (Radaelli 2004: 3).

Předtím, než provedeme podrobnější analýzu této definice, bude vhodné představit další možný pohled, respektive dělení přístupu k badání v oblasti evropeizace. Výzkum evropeizace lze rozdělit na dva základní modely, přičemž klasifikačním kritériem je identifikace (ne)závislé proměnné. První případ (takový přístup bývá nazýván jako *bottom-up*) se koncentruje na vytváření evropských institucionálních struktur „zezdola“. Evropská integrace je tak vnímána jako závislá proměnná, zatímco nezávislou proměnnou představuje iniciativa vycházející z roviny domácí politiky. Druhá skupina autorů (přístup *top-down*) naopak vnímá jako nezávislého činitele právě evropskou integraci (Evropskou unií), která ovlivňuje fungování domácí politiky. Kombinací obou přístupů – a odmítnutím evropeizace jako jednosměrného procesu – je potom existence tzv. *bottom-up-down* modelu. V tomto případě začíná výzkum evropeizace na domácí „půdě“, kdy je sledován proces formování politik a institucí na evropské úrovni a následně jsou analyzovány tlaky a efekty působení Evropské unie na domácí politiku (srov. Börzel a Risse 2000: 1, Bulmer 2007: 47, Vink a Graziano 2007: 9).

Sám Radaelli (2000: 4) se svou definicí hlásí k poslednímu, „kombinovanému“ přístupu, když zároveň explicitně odmítá jednosměrný *top-down* přístup a zjednodušené vnímání evropeizace jako adaptace domácí politiky na tlak pocházející z Evropské unie. Zřejmě nelze než souhlasit s nutností komplexního vnímání evropeizace, které se neomezuje na analýzu jednosměrného (ať už *top-down* nebo *bottom-up*) procesu, nicméně Radaelliho definice je v tomto ohledu postavená poněkud nešťastně. V takto definovaném konceptu představuje evropeizace typický příklad *top-down* přístupu, tedy víceméně ryzí působení evropské roviny na domácí politiku, a to i přesto, že Radaelli se v dalších svých textech takové interpretaci brání (srov. Radaelli a Pasquier 2007: 36–37). Na druhou stranu je třeba ocenit, že se Radaelliho pojetí jednotlivých činitelů neomezuje na ryze formální (nebo formálně-právní) institucionální rovinu, ale zahrnuje rovněž neformální zvyklosti a normy. Tím reaguje na častý, čistě institucionální přístup (srov. Dančák a kol. 2005: 20–21).

Druhým bodem Radaelliho definice, který se stal předmětem odborné kritiky (srov. Dančák a kol. 2005: 21), je implicitní předpoklad adaptace jakožto jediného možného výstupu evropeizačního tlaku působícího na domácí politiku (viz výraz „inkorporovat“ v dané definici). Evropeizaci nelze podle našeho názoru omezit na pouhé přejímání požadavků definovaných na evropské úrovni domácími aktéry. V tomto případě bychom mohli s malou mírou nadsázky ztotožnit evropeizaci s implementací či harmonizací (to ovšem bývá v odborné literatuře striktně odmítáno – srov. například Featherstone 2003), což pochopitelně nevystihuje komplikovanost celého procesu. Adaptace evropských norem (v širším než striktně právním smyslu) samozřejmě není tou jedinou potenciální reakcí aktéra domácí politiky. Zároveň by takové pojetí znemožňovalo případný výzkum míry evropeizace, který pro politologii jistě představuje jednu ze zajímavých výzev. I v tomto případě je třeba za viníka označit spíše „nešikovnost“ definice než autorovo pochybení, neboť v jiném ze svých textů Radaelli odmítá chápání adaptace jakožto jediného produktu evropeizace a relativně vyčerpávajícím způsobem hovoří o čtyřech možných dopadech evropeizace, které zahrnují víceméně všechny

možné výstupy evropeizačního procesu. Radaelli (2003) tak definuje čtyři možné modely, jimiž jsou:

1. *Přízpůsobení (Absorption)* – v tomto případě je domácí politický rámec víceméně kompatibilní s požadavky Evropské unie. Pokud jsou nutné nějaké změny, nemají zásadní dopad na podobu národního politického systému.

2. *Transformace (Transformation)* – výsledkem evropeizačních tlaků je nutnost realizace fundamentální změny v domácí politice.

3. *Lhostejnost (Inertia)* – na domácí politické úrovni neexistuje dostatek vůle k provedení změn (pokud jsou nutné). Častým projevem takového přístupu je například zdržení implementace evropského práva.

4. *Omezení, ubránění (Retrenchment)* – tlak na změnu, vyvolaný Evropskou unií, způsobuje negativní vnímání evropské integrace, přičemž výsledkem je opozice vůči EU a oslabení evropské dimenze národní politiky.

Předložený jednoduchý a v mnoha rysech „hrubý“ teoretický rámec měl podat základní obraz v současnosti zřejmě největšího problému politologie v oblasti výzkumu evropeizace, a sice nejednotnost jejího výkladu, respektive existenci široké plurality názorů a představ o tom, co evropeizace je.⁴ Teprve podrobnější pohled na širokou paletu literatury o evropeizaci by dokázal podat ucelenější obraz o hloubce terminologického pluralismu, se kterým se politologie na tomto poli potýká. Jak bylo uvedeno výše, není účelem předkládaného textu být přehledovou studií o jednotlivých teoretických přístupech k evropeizaci, ostatně bylo by to nošením písku na poušť, neboť i v českém prostředí jsou takové počiny zvědavému čtenáři dostupné (viz Dančák a kol. 2005, Fiala a kol. 2006; srov. Bulmer 2007, Featherstone 2003, Radaelli a Pasquier 2007). Omezme se proto na konstatování, že v rámci tohoto čísla *Sociálních studií* bude evropeizace vnímána převážně, třebaže nikoli výhradně jako:

1. *Proces související s existencí Evropské unie*. Preferujeme tedy minimalistické pojetí, ačkoli netvrdíme, že evropeizace jako historický proces či jako proces přenosu hodnot „evropské“ civilizace neexistovala či neexistuje.

2. *Vzájemné působení evropské a domácí politické úrovně*. Odmítáme chápání evropeizace jako struktur, politik a procesů odehrávajících se výhradně uvnitř Evropské unie a zároveň jako jednosměrného ovlivňování domácí politiky politikou evropskou. Pro naše chápání je důležitá interaktivita a vzájemné utváření podoby domácí a evropské politiky.

3. *Komplexní proces*. Výsledky obousměrného působení evropeizace nelze omezit na pouhou adaptaci (v případě domácí arény) či vznik nových politik a struktur (v případě evropské úrovně). Výsledkem evropeizace může stejně tak být odmítnutí prosazovaného modelu a (případně) navrhnutí alternativ, a to ve všech oblastech politiky.⁵

---

⁴ Jedním dechem nutno dodat, že v souvislosti s nevyjasněností termínu evropeizace není třeba propadat panice, neboť již nejednou ve své pestré historii se politická věda vypořádávala s pro ni tak typickým pluralismem. Nástrojem pro jeho „zvládnutí“ je ovšem vědomí nutnosti kritické reflexe (srov. Berg-Schlosser a Stammen 2000: 32–43, 52–53).

⁵ Užitím spojení „všemi oblastmi politiky“ odkazujeme na trojdimenzionální pojetí politiky, které vychází z anglického jazyka, jenž má pro politiku tři obsahově rozdílné pojmy: *polity* (institucionální struktura, formální rámec politiky), *policy* (obsahová náplň politiky zpravidla v podobě programů) a *politics* (procesuální, dynamická stránka politiky) – více viz Fiala 1995.

Nastíněná pestrost teoretického uchopování evropeizace je multiplikována konkrétními oblastmi zájmu jednotlivých badatelů. Při zběžném pohledu na dostupnou literaturu zabývající se evropeizací (bez ohledu na to, co pod tímto pojmem ten který autor chápe) můžeme s trochou nadsázky říci, že je evropeizováno vše, na co se podíváme. Tuto skutečnost jsme zohlednili i ve výběru jednotlivých příspěvků pro *Sociální studia*, s cílem nabídnout čtenáři co možná nejkomplexnější (ovšem pochopitelně přesto pouze – paradoxně – ilustrativní) pohled na soudobý společenskovední (byť primárně přece jen politologický) výzkum evropeizace.

Pokud navážeme na třetí bod našeho chápání evropeizace, můžeme konstatovat, že texty prezentované v tomto čísle *Sociálních studií* se zabývají oblastí *politics* a *policy*, které také jsou pro empirické zkoumání evropeizace nejrelevantnější. Na velmi obecné rovině chápání termínu evropeizace se pohybuje text Vladimíra Benáčka *Reformy sociálně-ekonomických modelů v zemích EU: Teoretické přístupy*, který se zabývá specifickými potřebami reforem v různých zemích EU. Podobně široký záběr vykazuje také text Zdeňka R. Nešpora *Sociální a politické působení náboženství v sekularizované Evropě*, který se věnuje roli náboženství při utváření evropské identity. Oproti tomu výrazně partikulárnější přístup lze nalézt jak v textech Anety Valterové (*Evropské federace zájmových skupin: Příležitost pro socioekonomické skupiny z nových členských zemí*) a Ondřeje Císaře a Kateřiny Vráblíkové (*Popelka na cestě do Bruselu: České skupiny prosazující rovnost mezi ženami a muži a Evropská unie*), jež se věnují organizacím, pro jejichž působení je zásadní právě vazba na prostředí orgánů Evropské unie, tak i v příspěvcích Leony Šteigrové (*Dopad procesu evropeizace na vzdělávání a vzdělávací politiku České republiky*), Václava Štětky (*Jednota či Rozmanitost? Kulturní cíle evropské audiovizuální politiky a jejich aplikace v prostředí české televizní scény*) i Vlastimila Havlíka a Hany Vykoupilové (*Dvě dimenze evropeizace volebních programů: Příklad České republiky*), v ohnisku jejichž zájmu se ocitají různé aspekty *policy*. Ve svém celku pak tyto příspěvky přinášejí zajímavý a bezpochyby pestrý, a tudíž inspirativní pohled na možnosti zkoumání evropeizace jak v prostoru České republiky, tak i v mezinárodním srovnání.

V tomto kontextu pak jistě není bez zajímavosti podívat se závěrem alespoň stručně na otázku, do jaké míry je možné hovořit o specifických rysech evropeizace, respektive jejího výzkumu, v areálu střední a východní Evropy. Problematika působení evropeizace v nečlenských zemích Evropské unie začala být vcelku výrazně reflektována již na počátku výzkumu evropeizace jako nového fenoménu, neboť právě to, jakým způsobem a do jaké míry jsou země mimo EU schopny přejímat určitá pravidla a postupy – a také jak toto přejímání ovlivňuje jejich vnitřní politiku – začalo být chápáno jako indikátor obecné platnosti evropeizačních procesů. Jak konstatuje Heather Grabbe, ve vztahu k působení evropeizace v zemích střední a východní Evropy, jestliže ho srovnáme s analogickými dopady v Evropě západní, „lze argumentovat, že jeho účinky jsou pravděpodobně podobné svou povahou, mají však širší záběr a zasahují hlouběji“ (Grabbe 2003: 303). Grabbe dále zdůrazňuje nebezpečí záměny evropeizace s jinými blízkými procesy, například s integrací, a upozorňuje na to – což je ve vztahu k postojům zemí střední a východní Evropy vůči jejich členství v EU dosti zásadní poznámka –, že „evropeizace není teorií rozšíření EU“ (Grabbe 2003: 310), byť podobné postoje se někdy nabízejí, a že je zapotřebí rozlišovat mezi záměrným a neúmyslným působením EU na tento region. Podobná očekávání, jaké předkládá první z výše uvedených citátů,

zaznávají prakticky ve veškeré literatuře týkající se evropeizace, a tudíž nepřekvapí, že potřeba výzkumu evropeizace ve střední a východní Evropě dále posilovala.

Výrazný moment v tomto kontextu představuje práce Schimmelfenniga a Sedelmeiera (2005), která nabízí konkrétnější analytický rámec výzkumu. Tito autoři předkládají názor, že evropeizace v podmínkách střední a východní Evropy probíhá na principu „přejímání pravidel“ (*rule adoption*), přičemž tento proces lze interpretovat pomocí jednoduché matice.

Tabulka 1: Alternativní mechanismy evropeizace

Hlavní aktér v procesu přejímání pravidel	Logika přejímání pravidel	
	<i>Logika následků</i>	<i>Logika vhodnosti</i>
<i>Proces iniciován EU</i>	Model vnějších podnětů	Model sociálního učení
<i>Proces iniciován státy SVE</i>	Model čerpání inspirace (<i>lesson-drawing</i>)	

Zdroj: Schimmelfennig, Sedelmeier 2005: 8.

Jak v této souvislosti upozorňují Fiala a kol. (2006: 5), model čerpání inspirace lze rovněž chápat jako klasickou tranzitologickou westernizaci, byť potenciál tohoto pohledu ve sféře *politics* se zdá být větší, než se v textu těchto autorů připouští. Zároveň je zde na místě poznamenat, jak rovněž činí Fiala a kol., že evropeizace a demokratická tranzice postkomunistického areálu jsou řadou autorů chápány jako procesy, jež si jsou velmi podobné (srov. Ágh 2004), ba které dokonce mohou být směřovány. Je ovšem skutečností, že tento postoj naráží na řadu potíží, které ho v konečném důsledku činí v podstatě neudržitelným. Podle Pridhama je ztotožňování evropeizace a demokratizace problematické jednak proto, že demokratizace očividně předchází evropeizaci, a jednak proto, že je nutno rozlišovat mezi bezprostředními a pouze zprostředkovanými důsledky demokratizace (srov. Pridham 2005: 97 a také Fiala a kol. 2006: 9–10).

Vezmeme-li tedy v úvahu výše zmíněné komentáře a názory, můžeme se ptát, zda má termín evropeizace skutečně svůj zvláštní význam v podmínkách střední a východní Evropy, a pokud tomu tak je, v čem tento význam spočívá. Odpovědí na první otázku může být vcelku jednoznačné ano, které je ostatně zcela v souladu s dosavadním výzkumem; pokud se týká otázky druhé, zřejmě nejzajímavější názor nabízí Martin Brusis, který konstatuje, že pokud jde o dopady evropeizace na region střední a východní Evropy, jeho politická kultura umožňuje předpokládat dva takové vlivy – za prvé, že „nedostatek konsolidovaných institucí může usnadňovat přebírání pravidel Evropské unie“, avšak zároveň za druhé, že „přenos a převzetí norem EU s menší pravděpodobností povede k jejich institucionalizaci“ (Brusis 2005: 24). Při zohlednění všech doposud předložených názorů pak snad není od věci tuto krátkou úvahu o působení evropeizace ve střední a východní Evropě zakončit komentářem z již zmíněného textu Fialy a kol.: „...dokud trvala vlastní fáze tranzice, nebylo by vhodné operovat s pojmem evropeizace. Teprve když se příslušná země dostala do fáze politické, ekonomické a společenské konsolidace (a kdy se tedy objevila reálná perspektiva připojení se k procesu evropské integrace), začali se aktéři vědomě orientovat na proměny dané existencí EU. Teprve s koncem tranzice mohla tedy nastoupit evropeizace“ (Fiala a kol. 2006: 10).

Co tedy říci závěrem? Je očividné, že fenomén evropeizace má velmi široký záběr a že navzdory faktu, že jeho primárním polem účinnosti je politika, respektive z hlediska

odborného bádání politologie, může být platným heuristickým nástrojem i v dalších oblastech a v jiných společenských vědách. Právě tuto skutečnost se snaží doložit i příspěvky publikované v tomto čísle *Sociálních studií*, které nyní držíte v rukou. Editori tohoto čísla jsou přesvědčeni, že tato pestrost čtenářům nejlépe ukáže, jak rozsáhlou a zajímavou oblast výzkumu i praktického společenského života může evropeizace představovat a jaký může být její přínos k lepšímu poznání života okolo nás.

Literatura

- Ágh, A. 2004. „The Adolescence of East Central European Democracies: Europeanization as an Opportunity for further Democratization.“ In A. Ágh (ed.) *Europeanization and Regionalization: Hungary's Accession*. Budapest: Hungarian Centre for Democracy Studies, s. 231–258.
- Berg-Schlosser D.; Stammen, T. 2000. *Úvod do politické vědy*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku.
- Börzel, T.; Risse, T. 2000. *When Europe Hits Home: Europeanization and Domestic Change*. Dostupný z <http://eiop.org.at/eiop/texte/2000-015a.htm>.
- Bulmer, S. 2007. „Theorizing Europeanization.“ In P. Graziano, M. P. Vink (eds.) *Europeanization. New Research Agendas*. London: Palgrave Macmillan, s. 46–58.
- Brusis, M. 2005. „European Union Enlargement and the Europeanisation of Eastern Europe: Research Puzzles and Policy Issues.“ In Z. Mansfeldová, V. Sparschuh, A. Wenninger (eds.) *Patterns of Europeanisation in Central and Eastern Europe*. Hamburg: Krämer, s. 21–38.
- Císař, O. 2002. „Teorie mezinárodních vztahů a evropská studia.“ *Politologický časopis*, Vol. IX: 50–67.
- Dančák, B.; Fiala, P.; Hloušek, V. 2005. „Evropeizace: pojem a jeho konceptualizace.“ In B. Dančák, P. Fiala, V. Hloušek (eds.) *Evropeizace. Nové téma politologického výzkumu*. Brno: MPÚ, s. 11–25.
- Featherstone, K. 2003. „In the Name of „Europe.“ In K. Featherstone, C. Radaelli (eds.) *The Politics of Europeanization*. Oxford: Oxford University Press, s. 3–26.
- Fiala, P. 1995. *Německá politologie*. Brno: CDK.
- Fiala, P.; Hloušek, V.; Pitrová, M.; Pšeja, P.; Suchý, P. 2006. „Evropeizace politických stran a zájmových skupin: základní problémy a směry analýzy.“ *Politologický časopis*, Vol. XIII: 3–26.
- Fiala, P.; Pitrová, M. 2003. *Evropská unie*. Brno: CDK.
- George, S. 1996. *Politics and Policy in the European Union*. Oxford: Oxford University Press.
- Grabbe, H. 2003. „Europeanization Goes East: Power and Uncertainty in the EU Accession Process.“ In K. Featherstone, C. Radaelli (eds.) *The Politics of Europeanization*. Oxford: Oxford University Press, s. 303–327.
- Héritier, A. 2005. „Europeanization Research East and West: A Comparative Assessment.“ In F. Schimmelfennig, U. Sedelmeier, (eds.) *The Europeanization of Central and Eastern Europe*, Ithaca and London: Cornell University Press, s. 199–209.

- Pridham, G. 2005. *Designing Democracy. EU Enlargement and Regime Change in Post-communist Europe*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Radaelli, C. M. 2003. „The Europeanization of Public Policy.“ In K. Featherstone, C. Radaelli (eds.) *The Politics of Europeanization*. Oxford: Oxford University Press, s. 27–56.
- Radaelli, C. M. 2004. *Europeanisation: Solution or problem?* Dostupné z <http://eiop.org.at/eiop/texte/2004-016a.htm>.
- Radaelli, C. M.; Pasquier, R. 2007. „Conceptual Issues“. In P. Graziano, M. P. Vink (eds.) *Europeanization. New Research Agendas*. London: Palgrave Macmillan, s. 35–45.
- Risse, T.; Cowles, M. G.; Caporaso, J. A. 2001. „Europeanization and Domestic Change: Introduction.“ In M. G. Cowles, J. A. Caporaso, T. Risse (eds.) *Transforming Europe: Europeanization and Domestic Change*. Ithaca and London: Cornell University Press, s. 1–20.
- Vink, M. P.; Graziano, P. 2007. „Challenges of a New Research Agenda.“ In P. Graziano, M. P. Vink. *Europeanization. New Research Agendas*. London: Palgrave Macmillan, s. 3–20.

Autoři

Vlastimil Havlík je interním postgraduálním studentem na Katedře politologie Fakulty sociálních studií. Asistentem Institutu pro srovnávací politologický výzkum. Odborně se zaměřuje na zkoumání systémů politických stran, českou politiku a evropeizaci politických stran.
Kontakt: havlik@fss.muni.cz

Pavel Pšejja je odborným asistentem Katedry mezinárodních vztahů a evropských studií na Fakultě sociálních studií MU. Zaměřuje se na teorie mezinárodních vztahů, zejména na vývoj v posledních dvou desetiletích; v oblasti výzkumné pak především na stranický systém České republiky a stranické systémy obecně. Od roku 2000 je také odborným pracovníkem nezávislého Centra pro studium demokracie a kultury v Brně; zde působí jako projektový manažer a koordinátor zahraniční spolupráce CDK.
Kontakt: palo@fss.muni.cz